

Natuur Nabij IVN Eemland

november 2023

Heksenkring van nevelzwammen langs de hoofdlaan op landgoed De Paltz. Foto PvD

Agenda (geel = activiteit IVN Eemland of andere afdeling)

- **Zaterdag 2 december**, vogeltelling op de Westdijk in Bunschoten-Spakenburg, bij het elektrische gemaal, 09.00-10.00 uur. Iedereen welkom. Zie blz 12.
- **Zondag 3 december**, themawandeling Koude Oorlog op Park Vliegbasis Soesterberg door Utrechts Landschap, 13.00-15.00 uur, Entree 4 bij Hertenaan/Elandlaan Den Dolder. Opgeven [hier](#) verplicht. Ook op 14 januari en 11 februari.
- **Zondag 10 december**, natuurwandeling door Utrechts Landschap over De Paltz, 14.00-16.00 uur, start bij hek aan Van Weerden Poelmanweg Soestduinen. Opgeven [hier](#) verplicht.
- **Zondag 17 december**, winterwandeling IVN Eemland 12 km, start 10.30 uur op hoek Turfweg/Wieksloterweg.
- **Woensdag 17 januari**, vergadering coördinatoren IVN Eemland, Museum Soest, 20.00 uur.
- **Zondag 21 januari**, Vijverhofwandeling, 14.00 uur, start hoek van de Embranchementsweg/Vuurste Steeg (geen P voor auto, wel verderop bij Mauritshoeve).
- **Zaterdag 27 januari** **nieuwjaarsbijeenkomst** voor alle leden IVN Eemland vanaf 15.00 uur, bij Vogelvreugd, Molenstraat 8d, Soest via Van Goyenlaan tussen de 149 en 151.
- **Zondag 18 februari**, wandeling IVN Eemland over de Eng in Soest, start op parkeerplaats bij Oude Kerk, hoek Kerkstraat/Neerweg, 14.00 uuf
- **Zaterdag 16 maart**, vroegevogelwandeling IVN Eemland, parkeerplaats Ravensteinselaan Baarn, 06.00 uur.
- **Zondag 14 of 21 april**, weidevogelwandeling Eemnes. Zie volgende nieuwsbrieven.
- Voor activiteiten van het Utrechts Landschap in de regio zie [hier](#).
- Voor activiteiten van Natuurmonumenten in de provincie Utrecht klik [hier](#).
- Voor activiteiten van IVN Gooi en Omstreken klik [hier](#).
- Voor activiteiten van IVN Amersfoort klik [hier](#).

Uitnodiging aan alle leden en donateurs!

Welkom op onze nieuwjaarsreceptie op 27 januari!

- Op **zaterdag 27 januari 2024** houden wij **voor alle leden en donateurs** van IVN Eemland een **nieuwjaarsbijeenkomst**. Die wordt gehouden in Soest in gebouw **Vogelvreugd aan de Molenstraat 8d**, met de auto en fiets bereikbaar via de Van Goyenlaan 149 en 151. Vanaf 15.00 uur zijn de deuren open, uiterlijk 19.00 uur willen we die weer sluiten.
- Na ontvangst vanaf 15.00 uur willen we rond 15.30 uur bij droog weer een korte wandeling maken over de Eng en daar onderweg wat vertellen over wat er te zien en te genieten valt qua natuur- en cultuur. Daarna keren we terug en dan is er een kleine (bij slecht weer iets grotere) presentatie over wilde bijen en honingbijen waarbij we ook iets vertellen over de Aziatische hoornaar (AH).
- De komst van deze "bijenvreter" verwachten we dit jaar in onze regio. In het Gooi, Flevoland en Gelderland is dit insect, dat actief bestreden moet worden van de EU, al gesignaleerd en in augustus zijn er meldingen geweest vanuit Soesterberg en Leusden die duiden op de AH. Hoe herken je deze grote wesp en hoe zorg je ervoor dat de melding terecht komt bij de juiste mensen? Wat is het verschil met de Europese hoornaar?
- Tussendoor en na de presentatie is er volop gelegenheid om elkaar te ontmoeten en met het bestuur van gedachten te wisselen over het komende feestjaar. Want we vieren in 2024 het 90-jarig bestaan van IVN Eemland! Graag horen of mensen willen meehelpen met de organisatie van leuke evenementen, maar ook ideeën zijn hiervoor van harte welkom!

Deel van de presentatie over wilde bijen, honingbijen en de Aziatische hoornaar.

Herfstlessen Scholenwerkgroep voor 264 kinderen

Sissy Traa

● In de week voor de herfstvakantie heeft de scholenwerkgroep weer herfstlessen gegeven in bosgebied De Zoom te Soest. In totaal hebben 264 kinderen (in de leeftijd van 5 t/m 9 jaar) van diverse basisscholen deelgenomen aan de herfstlessen. 12 enthousiaste vrijwilligers van de scholenwerkgroep hebben deze kinderen voorlichting gegeven over het bos, de herfst, bosdieren en paddenstoelen.

Meet de omvang van een boom op 1,5 meter en deel de uitkomst door 2,5, dan heb je ongeveer de leeftijd.

Tanneke Voorintholt bekijkt met een spiegeltje op een stok de lamellen van een paddenstoel.

*De buisjes van de kastanjeboleet met een spiegelkje gezien.
Links mogelijk een (valse) hanenkam?*

● Nieuw dit jaar was een kleurwedstrijd, waarbij de kinderen een natuurpakket konden winnen. De vrolijke herfstkleurplaat is **getekend door IVN'er Lieke van Bedijk**. Na een intensief juryberaad (waarbij vooral gelet is op sfeer, kleurgebruik, creativiteit en materialen), zijn er in totaal vijf prijswinnaars uit de bus gekomen. Deze kinderen ontvangen binnenkort hun prijs, uitgereikt in de klas! Hieronder een impressie van de kleurplatenactie:

Lieke van Bedijk met het ontwerp van haar kleurplaat.

Gouden Lepelaar voor weidevogelbeschermer Eemnes

Vogelbescherming en Vogelwerkgroep Gooi en Omstreken (extract uit De Korhoen)

- **Gert Bieshaar** uit Laren heeft onlangs de Gouden Lepelaar ontvangen, de onderscheiding van Vogelbescherming voor het op uitzonderlijke wijze beschermen van vogels. Bieshaar ontvangt deze erkenning voor zijn jarenlange **inzet voor de weidevogels in de Eempolder**.

- Hij ontvangt de Gouden Lepelaar voor meer dan 30 jaar weidevogelbescherming in Eemnes, waar hij wordt gezien als de pionier van weidevogelbescherming. Werk dat hard nodig is: vogelsoorten als grutto, Kievit en tureluur staan in ons land ernstig onder druk.

- Bieshaar is een verbinder, hij brengt alle partijen in het veld samen om de vogels te beschermen. Veel melkveehouders kreeg hij zo ver om zich in te zetten voor de weidevogels op hun land. Ook **stuurt hij tientallen vrijwilligers aan** om zo het beschermingswerk voor de weidevogels te kunnen realiseren. Niet voor niets staat Gert Bieshaar in de regio bekend als dé weidevogelman.

- Vogelbescherming Nederland reikt de Gouden Lepelaar uit sinds 1974. De onderscheiding gaat jaarlijks naar een persoon die zich op uitzonderlijke wijze jarenlang heeft ingezet voor het beschermen van vogels. Wijlen Wims Smeets ontving hen in 2022.

- Samen met Wilhelm Bos van het Collectief Eemland (waarin 100 boeren samenwerken aan agrarisch natuurbeheer) coördineert Gert u de inventarisaties en gerichte bescherming van de nesten en kuikens in het gebied ten westen van de Eem. In zijn dankwoord benadrukte Gert dat de goede resultaten vooral mogelijk waren door de inzet van agrariërs en het vele werk van de vrijwilligers.

- In 2014 kreeg hij ook al een onderscheiding als Lid in de Orde van Oranje-Nassau. Vorig jaar kreeg hij een oorkonde met als titel **Weidevogelbeschermer van het jaar 2022** van het Collectief Eemland. Hij sloot zich in 1994 aan bij de weidevogelnestbescherming van de Vogelwerkgroep Gooi en Omstreken. Hij werd 'polderregisseur' voor weidevogels.

- Er zijn verschillende maatregelen die boeren in Eemland kunnen nemen om de weidevogels te beschermen. **Qua type beheer** worden onderscheiden: 1. Extensief beheer 2. Maisland 3. Legselbeheer 4. Uitgesteld maaien tot 1 of 15 juni en 5. Plas-dras aanleggen al dan niet met kruidenrijke vegetaties.

- **Legselbeheer** wil zeggen dat de nesten worden gezocht en gemarkeerd door zoekers. Om de vogels niet te zeer te verstoren, is het belangrijk om het perceel maar één keer door te lopen en daarna minimaal twee weken weg te blijven. Als de meeste nesten gevonden zijn, gaat de boer meestal nog een keer met de tractor door het perceel om ook de laatste nesten op te sporen, want bij een trekker blijven de vogels veel langer zitten dan wanneer je door het perceel loopt. **Het markeren gebeurt met twee stokken**, elk op ongeveer 5 meter van het nest, met op beide een geel rondje voor waarneming door **drones**.

- Nesten zoeken gebeurt op percelen met gras en mais. De boer maait, mest, ploegt daarna ruim om het nest heen. Als het een maisperceel is, worden de nesten ook wel in mandjes gelegd en verplaatst wanneer het perceel wordt bewerkt. Als er veel koeien of schapen zijn of als er een aantal nesten bij elkaar zit, wordt er vaak een stroomdraadje om de nesten heen gespannen.

- Bij uitgesteld maaien is er een rustperiode van 1 april tot 1 of 15 juni, waarbij je niet mag maaien maar ook niet op het perceel mag lopen. Het leggen van eieren gebeurt tussen eind maart en begin mei. **Het duurt 25 dagen tot ze uitkomen** en daarna vier weken totdat de kuikens vliegvlug zijn. Eind mei of begin juni zijn de eieren in veel nesten uitgekomen. Als er dan wordt gemaaid, nemen de ouders de pullen mee naar het nest ernaast.

- Een rustperiode tot 15 juni wordt vooral toegepast in plas-draspercelen en percelen waar veel vogels zitten. Als de eieren op 1 of 15 juni nog niet uitgekomen zijn, is er ook nog de lastminute-mogelijkheid, dan wordt het maaien met nog twee weken uitgesteld. **Om predatie door vossen tegen te gaan, wordt er bij plas-drassituaties een raster om het perceel gezet.** Dit staat in de sloot en bestaat uit paaltjes met stroomdraadjes en accu's met een bepaalde tik dat de vossen herkennen.

- Er wordt dan gemonitord door langs het perceel te lopen en waar te nemen welke vogels alarmerend opvliegen en of het om een enkele vogel of een paartje gaat. Op deze manier kan de weidevogelbeschermer het aantal territoria tellen. Dat gebeurt in vijf rondes vanaf begin april, elke twee weken, tot begin juni.

- Uitgesteld maaien betekent dat de boeren begin mei het gras niet kunnen binnenhalen. **Dat jonge verse gras bevat meer eiwitten dan later met als resultaat ook meer melk.** De boeren krijgen voor hun maatregel een vergoeding. De boeren sluiten voor zes jaar een contract hierover af. De Nederlandse Voedsel- en Waren Autoriteit controleert de uitvoering, maar ook Gert en andere gebiedsregisseurs van het collectief houden toezicht. Ook de provincie en Sovon (vogelwetenschappers) controleren.

*Kievitsnest met maar liefst vijf eieren.
Foto Hanneke Cusell VW 't Gooi en Omstreken*

*Kievit. Foto Ineke Bergefurt,
Fotowerkgroep IVN Eemland*

Loop mee met een stevige winterwandeling!

Marjan Brouwer

- Een stevige wandeling van 12 km met het IVN Eemland!
- Tijdens de wintermaanden is het buiten prachtig. Als de zon door de kale bomen schijnt kun je genieten van een prachtig lijnenspel.
- IVN Eemland nodigt u uit voor een stevige wandeling met als startpunt Turfweg/Wieksloterweg Oostzijde. De wandeling loopt door afwisselende landschappen en is maximaal 12 kilometer. Afhankelijk van de begaanbaarheid van sommige paden kan de wandeling eventueel iets korter worden.
- Belangrijk is **geschikte kleding en schoenen**, die passen bij de weersgesteldheid. Een **lunchpakket voor onderweg** is aan te raden. We zullen tijdens deze wandeling niet vaak stilstaan, het is van belang dat we warm blijven!
- **Wanneer:** zondag 17 december 2023
- **Start:** Turfweg/Wieksloterweg Oostzijde Soest
- **Tijd:** 10.30 uur
- **Kosten:** geen
- Honden zijn niet toegestaan.

Startpunt van de wandeling: hoek Turfweg/Wieksloterweg.

Utrechts Landschap wil meer natuur realiseren

Persbericht

- Het Utrechts Landschap is kortgeleden de campagne ‘Bewaar de rust’ gestart. De stichting wil meer natuur in de drukste provincie van Nederland realiseren en belooft de aangekochte gebieden voor altijd groen te houden en de rust te bewaren. Dat kan alleen met hulp van donateurs: de Beschermers van het Landschap. Meer Beschermers betekent meer ruimte voor natuur.

- Utrechts Landschap wil de rust bewaren in een provincie waar ruimtelijke ontwikkelingen over elkaar heen buitelen. We kopen natuur en erfgoed aan, beheren het op een duurzame manier en vertellen ons verhaal aan iedereen die het wil en moet horen. Zo geven we natuur een stem. Beschermers zijn van enorm belang voor de aankoop en het beheer van natuur en erfgoed.

Altijd dichtbij huis

- Nieuwe Beschermers kunnen in de campagneperiode een welkomstgeschenk kiezen: een Landschapsgids, zeep met kruiden uit de kloostertuin van landgoed Oostbroek of een set prachtige wenskaarten. Daarnaast ontvangen Beschermers drie keer per jaar het magazine Mijn Utrechts Landschap. Het magazine staat boordevol wandel- en doe tips en informatie over de Utrechtse natuur, altijd dichtbij huis.

- Al bijna 100 jaar kopen we natuur en erfgoed aan om het te behouden voor toekomstige generaties. We beheren ruim 5800 hectare natuur en bijzonder erfgoed, waaronder meer dan 20 buitenplaatsen, 23 molens, Kasteel Loenersloot, militair erfgoed en Steenfabriek Bosscherwaarden.

Nieuw faunabeleid: ook 'jagen' met drones

Jytte Reichert, provincie Utrecht

● Mensen, dieren en planten leven met en naast elkaar, ook in de provincie Utrecht. Soms botsen hun belangen. Zo kunnen dieren bijvoorbeeld schade veroorzaken aan de natuur en landbouwgewassen of een gevaar zijn voor de verkeersveiligheid. Om ervoor te zorgen dat er ook in de toekomst **een goede balans is tussen het behoud van dieren en het beperken van schade en overlast** die zij kunnen veroorzaken, heeft de provincie een ontwerp Omgevingsprogramma Faunabeleid en Monitoring (OFM) opgesteld.

De nijlgans is eigenlijk een eend. Foto provincie Utrecht

● De belangrijkste reden voor het nieuwe kader zijn gerechtelijke uitspraken. **Deze eisen dat duidelijker wordt of de inzet van preventieve (niet-dodende) maatregelen en afschot de schade aan de natuur, gewassen en andere locaties daadwerkelijk vermindert.** Om aan die eis te kunnen voldoen, zullen er meer data verzameld moeten worden. Daarnaast is beter inzicht in de staat van instandhouding van soorten nodig en moet er daarom in de toekomst beter gemonitord worden.

De vier stappen in het nieuwe beleid

- Het nieuwe faunabeleid omvat vier opeenvolgende stappen om schade en overlast te voorkomen. 1. De eerste stap is **beschermen**; voor soorten die niet in een gunstige staat van instandhouding verkeren, wordt geen vergunning meer verleend voor schadebestrijding.
- Daarna volgt 2. **preventie**; de schade wordt beperkt met niet-dodende maatregelen. Denk hierbij bijvoorbeeld het aantrekkelijk of juist onaantrekkelijk maken van bepaalde gebieden

of aan verjagende middelen zoals drones en vogelverschrikkers. Als alleen preventie niet voldoende is, volgt de derde stap; preventie en afschot. Dit houdt in dat er een vergunning kan worden aangevraagd voor verjaging met ondersteuning van afschot.

- En tot slot is er 3. de mogelijkheid voor **populatiebeheer en afschot**. Dat wil zeggen dat voor soorten waarvan aangetoond kan worden dat het terugdringen in aantal nodig is vanwege ecologische en/of maatschappelijke belangen, populatiebeheer wordt toegestaan. Het gaat hier om soorten zoals grauwe gans, ree en damhert.

- Gedeputeerde Mirjam Sterk (Natuur en Landbouw): „Met dit faunabeleid willen we ervoor zorgen dat bepaalde dieren zoals ganzen, vossen en herten niet in hun voortbestaan worden bedreigd, maar dat de schade en de overlast die zij kunnen veroorzaken tegelijkertijd beperkt blijft. Als provincie vinden we het belangrijk om hierbij **vooral gebruik te maken van preventieve, niet-dodende, maatregelen**. Het spreekt voor zich dat wij openstaan voor de ideeën, wensen en zorgen van alle betrokken partijen zodat we samen kunnen komen tot een toekomstbestendig beleid.”

- Het OFM zal naar verwachting in februari 2024 vastgesteld worden door Gedeputeerde Staten. Het ontwerp-OFM, inclusief de nota van beantwoording, ligt van [7 november tot 18 december 2023 ter inzage](#). In deze periode kan iedereen een zienswijze indienen op het ontwerp. Er is **inmiddels veel kritiek** van boeren en jagers op het plan, [zie deze bijeenkomst](#).

Grauwe gans. Foto Wim Smeets

Hopen op grote zaagbekken, nonnetjes en barmsijzen

Hayo Nijenhuis, werkgroep Bunschoten

● Zaterdag 2 december is er weer de **maandelijkse telling van de vogels** in en om het waterwingebied van Vitens aan de Westdijk in Bunschoten-Spakenburg. Je bent van harte welkom om mee te doen.

● Deze tellingen worden **mede opgezet voor beginnende vogelaars**. Dus als je vogels leuk vindt: doe mee! En: deze tellingen zijn voor iedere belangstellende, dus neem je partner, vriend, buurman enz. mee.

*Kleine barmstijze.
Foto Vogelbescherming*

● Hopelijk zijn nu, in tegenstelling tot de telling in november, de **grote zaagbekken en de nonnetjes** wél weer aanwezig. Er is een influx in Nederland gaande van **barmstijzen**, deze week zat er een in onze tuin aan de polderrand, dus misschien zien we die soort ook.

*Grote zaagbek.
Foto Dick Nagelhout*

● Als je een kijker hebt: neemt hem mee! En, eventueel, je telescoop. Heb je geen telescoop? Er zijn voldoende aanwezigen met **telescopen** waar je doorheen kunt kijken.

● Het wordt zaterdag, volgens de weersvoorspellingen, een rustige, maar frisse morgen. Het kan op de dijk heel koud zijn. **Zorg je voor voldoende warme kleding?**

● **Datum:** zaterdag 2 december 2023.

● **Locatie:** gebied van Vitens, Westdijk Spakenburg, op de dijk bij het gemaal in de Noorderwetering, op de dezelfde locatie als vanouds.

● **Tijd:** 9.00 tot 10.00 uur.

Graag tot ziens! Hayo Nijenhuis, coördinator IVN Natuurwerkgroep Bunschoten / coördinatorgroep Vogelwacht Amersfoort. tel. 0619499979. hayoni@outlook.com voor wie de Nieuwsbrief van de Werkgroep Bunschoten graag ontvangt.

*Nonnetjes, 2 man 1 vrouw
Foto Wim Smeets*

Is het dauw? Guttatie bij planten

Arnout Imhof, tekst en foto's

overgenomen uit *De Grote Ratelaar*, *IVN Heuvelrug* en *Kromme Rijn* en *KNNV ZHKR*

● Het is weer herfst. De nachten worden koeler maar de dagen zijn nog aangenaam van temperatuur. Als we op een ochtend de tuin in wandelen is het gras vaak **nat van de dauw**. Ook de overige planten hangen vaak vol met druppels, zelfs als het niet geregend heeft. Logisch: 's nachts is het flink afgekoeld en het vocht in de lucht is gecondenseerd op de bladeren. Het zal spoedig weer verdampen in de opkomende zon.

Vrouwenmantel met dauw en guttatedruppels

● Maar wat is dat? **Waarom hangen zoveel van die druppels op regelmatige rijtjes aan de bladranden?** Precies aan de punten van de tanden van een gezaagd blad, zoals bij de vrouwenmantel of de aardbei (zie de foto's). En waarom balanceert er een druppel precies aan het uiteinde van elke grasspriet? Is er soms een reden waarom water bij voorkeur condenseert op scherpe puntjes? Nee, dat doet het op je bril immers ook niet. Hier moet iets anders aan de hand zijn.

● Enig zoeken op internet leert dat hier **sprake moet zijn van guttatie**. Bij planten is dit het verschijnsel dat waterdruppels naar buiten worden geperst aan de uiteinden van de nerven door een hoge worteldruk. (Gutta is latijn voor

druppel.) Het transport van water met opgeloste mineralen vanuit de wortels naar andere delen van de plant wordt verzorgd door een stelsel van vaten, het **xyleem**. Overdag zorgt verdamping door de huidmondjes in de bladeren (transpiratie) voor de aanzuigende werking van dit vocht.

● Maar er is nog een tweede mechanisme: **de worteldruk zorgt ook voor het omhoog stuwen ervan**. Zo kan ook 's nachts of bij bewolkt weer of bij hoge luchtvochtigheid het belangrijke transport van voedingsstoffen doorgang vinden. De vaten van het xyleem vertakken zich naar de bladstelen, waar ze zich verder veervormig of handvormig vertakken en ten slotte uitkomen aan de bladranden.

● Bij eenzaadlobbigen zoals grassen eindigen ze doorgaans nabij de bladtop. Om het transport hier niet tot stilstand te laten komen, **wordt overtollig water uitgescheiden in de vorm van de genoemde druppeltjes**. Hier bevinden zich speciale waterporiën, of hydathoden, die het uitscheiden verzorgen. Ze bestaan uit een groepje cellen met veel open ruimte ertussen en met weinig bladgroen, en zijn met een loepje nog zichtbaar.

● Ook planten die uit het water groeien, doen aan guttatie, zoals blijkt uit de foto van de **lidsteng**. Bij de dotterbloem en de gele lis heb ik het ook gezien. Hydathoden zijn zelfs bekend bij de vlottende waterranonkel, waarvan de bladeren geheel onder

Lidsteng met guttatedruppels

water blijven. Ook voor deze plant is het kennelijk cruciaal dat watertransport door de vaten plaats blijft vinden, al zien we hierbij natuurlijk geen druppelvorming optreden.

● **Veel van wat we gewend zijn dauw te noemen, is dus eigenlijk geen dauw, maar guttatie.** De vraag is nu welke van de twee processen het belangrijkste is en onder welke omstandigheden. En doen alle vaatplanten aan guttatie, of alleen bepaalde? Leveren de hydathoden nog determinatiekenmerken op? Waarnemingen zijn welkom.

Druppels aan het uitelinde van grassprietten: guttatie.

Foto: Arnout Imhof

Ooproep: wie wil meedenken over biodiversiteit in Eemgebied?

Recent zijn nieuwe visies gemaakt door de Regio Amersfoort en ook de Oostbroekgroepen over natuur en biodiversiteit in de regio en de provincie Utrecht. **Binnen IVN Amersfoort e.o. is een groepje bezig om te bekijken of het mogelijk is om een discussie over deze plannen gericht op het Eemgebied te organiseren met de andere IVN-afdelingen en daarbij ook de relevante andere natuurgroepen in het gebied, maar ook de politiek te betrekken.** „Wij hebben daar wat ideeën over, maar zouden graag optrekken met jullie IVN-afdelingen om dit te organiseren”, zegt Paul Vriesekoop, bestuurslid van IVN Amersfoort.

Wie belangstelling heeft om mee te praten, kan mailen met secretaris@ivn-eemland.nl en meer uitleg krijgen.

Natuurwerkgroep schoont heideveldjes en meer...

Simone Laanbroek, IVN Heuvelrug en Kromme Rijn en KNNV Zeist

- In het gebied Hees en De Zoom bij Soest heeft de natuurwerkgroep van IVN/KNNV in de laatste jaren negen heideveldjes geschoond. In totaal was dat bijna 130.000 m². We zijn het laatste jaar bezig geweest om al die veldjes, op één na, opnieuw te bezoeken en de nieuwe opslag te verwijderen.
- Het heideveld in de buurt van **ecoduct Op Hees** bij Soest komt later dit jaar aan de beurt. Bij het tweede heideveldje staan diverse eikenstrubben, restanten van eikenhakhout. In april hebben we die bomen samen met een deskundige bekeken. Of het autochtone bomen zijn of aangeplante bomen, is moeilijk vast te stellen.
- Waardevol zijn ze in ieder geval wel, ze zijn oud en vertegenwoordigen een stuk cultuurhistorie. Dat geldt ook voor een aantal beuken aan de ASR-kant (een deel van de bossen op Laag Hees bij Soest is van ASR, PvdD) van de richel (die deels parallel loopt met de kapvlakte) en het jeneverbessenstruweel. Het naaldhout bij de eikenstrubben hebben we verwijderd, zodat de eiken meer licht krijgen.
- Daarnaast is de kapvlakte geschoond en zijn de takkenrillen gecontroleerd en zo nodig hersteld. Er was gelegenheid om een nieuw heideveldje aan te pakken. We zijn wat naar het oosten opgeschoven en zijn aan de westgrens van de Lange Duinen bezig om een heidestroom te schonen. Meer naar het oosten liggen nog veel meer heideveldjes, dus gaan we met de beheerder overleggen of we die ook mogen schonen.
- Ook voor het Utrechts Landschap zijn we nog actief. Natuurlijk zijn we verder gegaan met het bestrijden van de Amerikaanse vogelkers in de **Kozakkenput bij ecoduct Sterrenberg**. Veel afgezaagde Amerikaanse vogelkers loopt niet meer uit, dus we bereiken goede resultaten.
- Ook zijn we gestart met het verwijderen van opslag langs één van de lanen in de **Kozakkenput**. In april hebben we kennis gemaakt met Hans Peter Reinders, de nieuwe boswachter van het Utrechts Landschap Regio Noord. Voor de Landelijke Natuurwerkdag dit jaar heeft hij gekozen voor een heideveld op de **Willem Arntsz Hoeve**. Het is voor ons een nieuwe locatie.
- Meedoen eenmalig of vaker mag natuurlijk altijd. Aanmelden daarvoor kan via natuurwerkgroep@ziggo.nl.

Gespot in polder bij Bunschoten: een edelhert!

Piet van Dijk, overgenomen uit AD Amersfoortse Courant

- Daar liep hij, op zegge en schrijve 500 meter ten noorden van woonwijk Nieuwland in Amersfoort, op de Lodijk in de Bunschoter polder: een volwassen edelhert, een mannetje met een volwassen gewei.
- Nooit eerder is een edelhert zo dicht bij Amersfoort en bij Bunschoten gesignaleerd. Op klaarlichte dag werd het dier gespot vanuit een auto die op de parallelweg naast de Amersfoortseweg tussen Amersfoort en Bunschoten richting Bunschoten reed, blijkt uit een filmpje dat de ronde doet op Facebook.
- Het edelhert kwam vanaf de doodlopende Lodijk, links gezien vanaf de parallelweg, richting de Amersfoortseweg gelopen. Te zien is dat het dier op zijn gemak langs een verkeersbord loopt. Op de hoek met de Amersfoortseweg blijft het hert staan en krijgt hij de auto rechts van hem opeens in beeld. Het dier schrikt, draait zich om en rent het weiland in richting de Bisschopsweg.
- Wilhelm Bos uit Bunschoten, coördinator van het Collectief Eemland dat in een bedrijf langs de Eemdijk is gevestigd, heeft het filmpje gespot en gedeeld op de facebookpagina van deze organisatie van boeren die aan agrarisch natuurbeheer doen. Zijn werkgebied zijn de Eempolders, hij komt er dagelijks. „Nog nooit eerder gezien en geen idee waar die vandaan komt." 'Biodiversiteit in Eemland' zet hij als commentaar bij het filmpje.
- Vijf jaar geleden verbaasde hij zich ook al over een wolf die voor het eerst bij Bunschoten gesignaleerd werd. Waar het dier vandaan komt, is hem totaal onbekend. „Hij zal wel niet uit de lucht komen vallen." Zou het een ontsnapt edelhert zijn van de roedel van Landwinkel De Maanenschijn in Nijkerk? „Wij missen geen dieren. Zo ver gaan ze niet weg bij de roedel", mailt woordvoerder Jan desgevraagd.

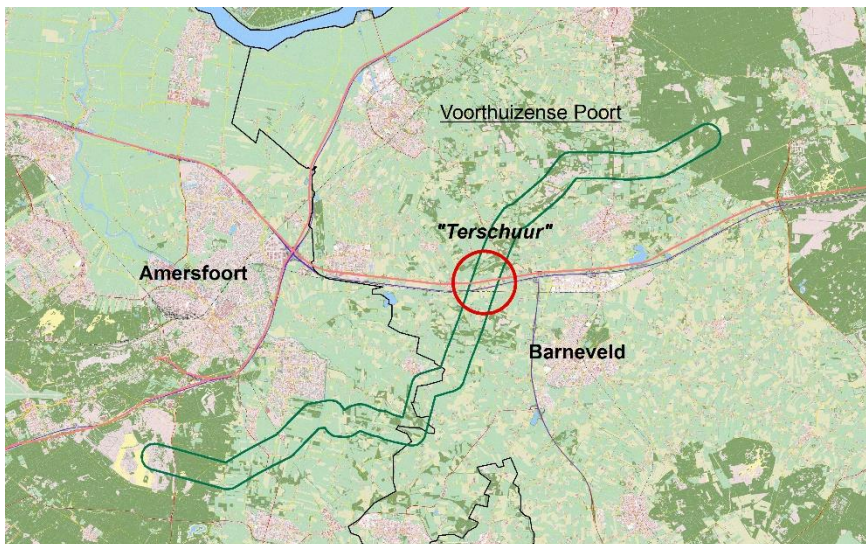
Stomverbaasd

- Bas Worm, vicevoorzitter van Vereniging Het Edelhert, is stomverbaasd. Hij ziet drie mogelijkheden van leefgebieden waaruit het edele dier zou kunnen zijn gekomen. „Het zou uit de Oostvaardersplassen kunnen komen; het zal niet het eerste hert zijn dat daaruit weet te sneaken. Het kan vanuit Zuidoost-Flevoland komen, waar een leefgebied is aangewezen voor vanuit de Veluwe over het randmeer gezwommen edelherten."
- Derde mogelijkheid is dat het dier ontsnapt is uit de kleine groep edelherten die sinds jaar en dag op het Landgoed Appel ten oosten van Nijkerk voorkomt. „Dan kan die via de

Voorthuizense Poort, het gebied tussen Voorthuizen en Nijkerk deze kant opgekomen zijn", zegt Worm. De grote vraag is dan wel hoe het dier de A28 tussen Amersfoort en Nijkerk heeft gepasseerd. Het Edelhart pleit al jaren voor een viaduct over de A1 bij Terschuur, waardoor het dier van Appel naar Leusden kan lopen.

● „Er is maar één manier om zekerheid over te krijgen waar het dier vandaan komt", zegt Worm, „en dat is genetisch materiaal verzamelen en dat vergelijken met het genetisch profiel van de Oostvaardersplassen en van de Veluwe. Maar daarvoor heb je genetisch materiaal nodig en dat zou alleen door een aanrijding of afschot kunnen. Dan kunnen wij onderzoeken waar het dier vandaan komt."

● Kan dit vaker gebeuren? Worm: „Als het een hert uit de Veluwe of Flevoland is, kun je niet zeggen dat dat nooit meer gaat gebeuren. Deze dieren, met name de jonge mannetjes, zijn zwervend ingesteld. Dus dat kan altijd een keer gebeuren, net als we dat in het oosten en zuiden van het land bij tijd en wijle ervaren met zwervers vanuit grensoverschrijdende populaties in België en Duitsland."

Volgens de Vereniging Het Edelhart is er maar één manier waarop het edelhert vanaf de Veluwe naar de Utrechtse Heuvelrug kan oversteken: via een ecoduct over de A1 bij Terschuur. Door de groene corridor kan het dier dan oversteken en in landgoed Den Treek bij Leusden het gebied in lopen. De provincie Utrecht wil dit graag, maar Gelderland niet.

Kaartje Vereniging Het Edelhart

Op de volgende pagina's enkele bladzijden uit De Grote Ratelaar, het blad van de afdeling IVN 't Gooi en de KNNV 't Gooi.

Liguster

Toen ik klein was hield ik wandelende takken als huisdier. Voor die diertjes had ik ligusterblad nodig en dat haalde ik elke dag vers uit diverse tuinhagen in de buurt. Op enig moment vond ik een haag waarin nimfen van wandelende takken voorkwamen. Daar heb ik uiteindelijk mijn bakje met wandelende takken losgelaten en zo mogelijk bijgedragen aan de introductie van een nieuwe exoot, maar daar had ik toen nog geen idee van. Ik heb wel geleerd ligusterstruiken te herkennen.

Liguster behoort net als de essen, sering, forsythia en jasmijn tot de olijffamilie. Deze familie telt ruim 20 geslachten en ruim 600 soorten. Het geslacht liguster telt ongeveer 50 soorten wereldwijd. In ons land kennen we eigenlijk maar 2 soorten: de haagliguster die van origine uit Japan komt en de inheemse wilde liguster. Ligusters zijn geen bijzonder opvallende struiken. Ze zijn vaak sterk vertakt en hebben een kruiswijs tegenoverstaande bladstand.

De bladen zijn ongeveer vijf centimeter, gaafrandig, stevig en vaak iets leerachtig elliptisch tot lancetvormig. Vooral bij haagliguster blijft een gedeelte van het blad 's winters aan de struik. Alleen in strenge winters verliest liguster al zijn blad. De bloeiwijze is een eidelingse pluim, met roomwitte bloempjes. De bloempjes hebben een viertandige kelk (de tandjes vallen vaak snel af en zijn dan niet vindbaar) en een trechtervormig vergroeide bloemkroon met meestal vier, soms vijf kroonslippen. Elk bloempje

Foto: Jetse Jaarsma Bloeiwijze haagliguster

Foto: Jetse Jaarsma Blad en vruchten haagliguster

heeft twee meeldraden, soms drie, die tussen de kroonslippen zijn geplaatst. Centraal staat een tweehokkig vruchtbeginsel met één stijl met twee stempellobben. Na bestuiving groeit dit uit tot een besachtige steenvrucht met één of twee stenen. Bij de wilde liguster zijn de vruchten glanzend zwart, bij de haagliguster blijven de vruchten vaak lang groen, maar worden uiteindelijk matzwart. Het blad bij de haagliguster is doorgaans elliptisch terwijl de wilde liguster doorgaans langwerpiger lancetvormig blad heeft. De haagliguster heeft volledig kale jonge twijgen, terwijl jonge twijgen van wilde liguster minuscule beharing hebben. Bij de wilde liguster zijn de kroonslippen ongeveer even lang als de kroonbuis. Bij de haagliguster is de kroonbuis ruim twee keer langer dan de kroonslippen.

De verspreidingskaarten van beide soorten vertonen sterke overeenkomsten. Beide soorten concentreren zich vooral in kalkhoudende gebieden, het duindistrict en Zuid Limburgs district. De wilde liguster is een echte kalkminnende soort en dit geldt waarschijnlijk ook voor de haagliguster. Bij de haagliguster staat in de verspreidingsatlas duidelijk aangegeven dat deze soort niet verwildert. Persoonlijk denk ik, op grond van de verspreidingskaarten, dat beide soorten vaak met elkaar worden verward. In het Gooi zal je wilde liguster weinig aantreffen, omdat de bodem hier doorgaans zuur en kalkarm is. Wilde liguster kom je echter in bijna elk duinstruweel tegen. De struik wortelt ondiep en heeft een uitermate fijnmazig wortelstelsel. Liguster is

bijzonder goed in staat om duinzand vast te leggen. Liguster is goed bestand tegen erosie en ook tegen overstuiving. Hij vormt op open zonnige plekken soms een lage matachtige groeiwijze.

Tijdens de bloei verspreidt liguster een zware honingachtige geur, die tal van bestuivers lokt waaronder bijen en veel vlindersoorten. Diverse soorten zijn op liguster gespecialiseerd of hebben er een duidelijke voorkeur voor. De meest indrukwekkende is wel de ligusterpijlstaart. Daarnaast zijn er ook enkele steltmotsorten, waarvan de rupsen het blad van liguster mineren. Bladeren worden soms aangetast door de gele ligusterluis, waardoor het blad in elkaar rolt. De ligustergalmug tast bloemknoppen van liguster aan.

Voor de meeste zoogdieren zijn alle delen van de plant giftig. Er zijn dodelijke vergiftigingen bekend bij kinderen die bessen hadden gegeten en ook bij paarden. Bij vogels, vooral bij lijsterachtigen staan de bessen wel op het menu.

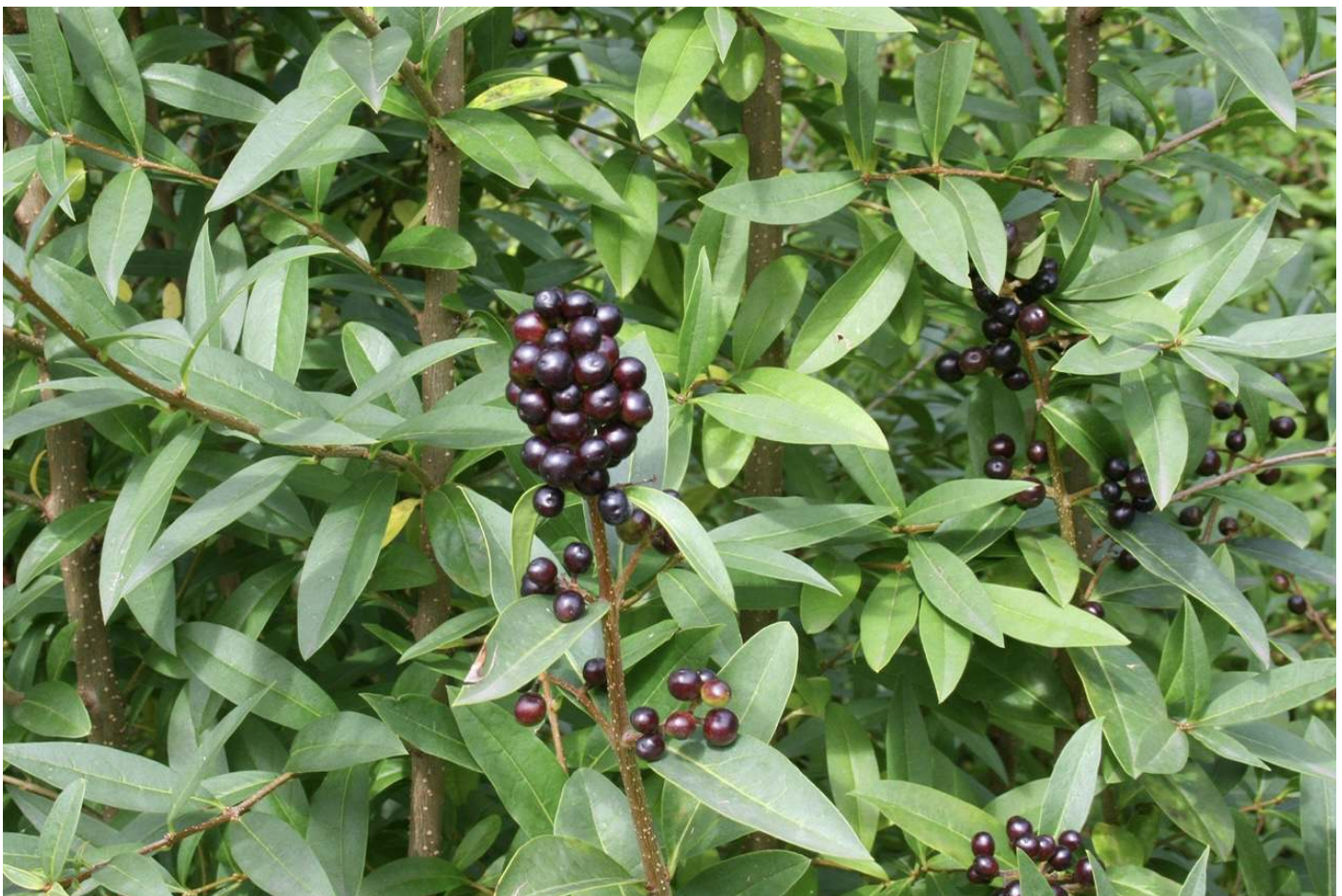
Tegenwoordig is liguster van gering economisch belang. De struiken zijn vooral gewild voor het aanleggen van hagen en zijn ook zeer geschikt voor siersnoei. Het hout van liguster is bijzonder hard en werd vroeger gebruikt voor de productie van vleespennen en spijkers in de schoenmakerij. Het hout leent zich goed voor bewerking op de draai-bank. Het hout is bovendien bijzonder geschikt voor de productie van houtskool ten behoeve van buskruit. Twijgen werden net als wilgentenen gebruikt voor de productie van

manden en korven. Vroeger werden er diverse verf- en kleur stoffen uit ligusterbessen gewonnen. Zo werd uit het sap van de bessen inkt geproduceerd voor de kaartenmakerij. Gemengd met aluin ontstaat groene verf, geschikt voor het kleuren van wol of hoedenvilt. Minder gezond was het gebruik om met het sap wijn bij te kleuren. Het sap van ligusterbessen kon zelfs worden gebruikt in metaalverf. In de volksgeneeskunde werd aftreksel van blad gebruikt als mondspoelmiddel bij zweren en ontstekingen in de mond en keelholte en voor de behandeling van aambeien en brandwonden.

Liguster is in ons land een onopvallende struik, die weinig sporen in de geschiedenis heeft nagelaten. Vermoedelijk is wilde liguster al minstens sinds 1000 v. Christus in ons land bekend. Liguster produceert weinig stuifmeel en wordt zeer weinig in stuifmeelhoudende sedimenten teruggevonden. Er zijn ook weinig archeo-botanische zaadvondsten bekend. Bij Voorne Putten is een voorwerp van ligusterhout gevonden dat dateert uit de Romeinse tijd.

Tot de vroege middeleeuwen was Nederland bosrijk. Liguster, als lichtminnende soort, kreeg vermoedelijk meer kans zich uit te breiden, na het verdwijnen van de middeleeuwse bossen. Door de aanplant van niet autochtoon plantmateriaal, dreigt de echt inheemse wilde liguster helemaal te verdwijnen.

Jetse Jaarsma

Vruchten Wilde liguster.
Foto: Frank Vincentz

**MERLIN
SHELDRAKE**
**VERWEVEN
LEVEN**

**DE VERBORGEN
WERELD VAN
SCHIMMELS**

Boekbespreking

Merlin Sheldrake

Verweven leven: de verborgen wereld van schimmels

Uitgever: Atlas Contact, 2020. Paperback. € 26,99

Oorspronkelijke titel: *Entangled Life: How Fungi Make Our Worlds, Change Our Minds, and Shape Our Futures.*

Merlin Sheldrake bestudeerde als jonge mycoloog in Panama de schimmels die nauw verbonden zijn met boomwortels in het tropisch regenwoud: mycorrhizale netwerken. Hij zag daar planten die zonder chlorofyl, dus zonder fotosynthese, kunnen groeien en bloeien dankzij hun symbiose met schimmels. Hiermee begint in het boek een avontuurlijke reis door het wonderlijke rijk van de schimmels en hun samenwerking met andere organismen, ook met de mens. Het is een prachtige inleiding in de mycologie voor leken - zoals ik -, en ook voor kenners is er denk ik veel te genieten. Ruim vijftig pagina's noten en een enorme literatuurlijst vormen een degelijke wetenschappelijke basis. Maar Sheldrake heeft ook oog voor de poëtische kant van symbiose en parasitisme en schrijft daar inspirerend over. Eén voorbeeld: als hij de enorme netwerken van schimmels rond de wortels van bomen (het *Wood Wide Web*) beschrijft, vergelijkt hij een bos met een korstmos, ook een symbiose (tussen algen en schimmels), maar op iets kleinere schaal. Bij de samenwerking tussen mens en schimmel behandelt hij de eetbare varianten zoals truffels en gaat hij op pad met truffelzoekers. Producten zoals wijn en bier (door gisten) en stoffen zoals psilocybine hebben door hun psychologische effecten grote invloed gehad op menselijke samen-

Gewone zwavelkop (foto: Fred Jansen)

Kleverig koraalzwammetje (foto: Fred Jansen)

levingen en bij sommige religies. Sheldrake durft deze invloed zelfs te vergelijken met die van schimmels (*cordyceps* soorten) die bepaalde mieren infecteren en hun zenuwstelsel zo beïnvloeden dat hun gedrag verandert: ze klimmen omhoog en bijten zich op de juiste hoogte vast in een plantenstengel. Daar gaat de mier dood en uit zijn lijke groeit de zwam die de sporen van de schimmel verspreidt. Gelukkig is de relatie tussen mens en schimmel meestal niet parasitair, maar tot wederzijds voordeel. Schimmels kunnen bijvoorbeeld leren om toxische stoffen in het milieu af te breken en gaan mogelijk een grote rol spelen bij de productie van voedsel en bouwmaterialen. Naast de mycorrhizale netwerken beschrijft Sheldrake de minstens zo interessante netwerken van mycologen. In het boek komen nogal wat excentrieke exemplaren langs. Bijvoorbeeld Paul Stamets, die beweert dat hij zichzelf als jongen van zijn ernstige stotteren heeft genezen door een grote dosis hallucinogene paddenstoelen in te nemen. Onze landgenote Toby Kiers, hoogleraar evolutionaire biologie aan de VU (kreeg onlangs de Spinozapremie) komt in het boek uitgebreid aan het woord over haar onderzoek naar plant-schimmel samenwerking.

Dit zijn maar een paar voorbeelden uit een rijk en inspirerend boek. Het heeft vele prijzen gewonnen en is in meer dan twintig talen vertaald. Hoewel Sheldrake gewaagde vergelijkingen en associaties niet schuwt, blijft hij een zorgvuldige wetenschapper en verliest hij zich niet in zweverige, onbewijsbare theorieën. De naam Sheldrake zal bij sommige lezers een (alarm)bel doen rinkelen. De vader van de auteur is de beroemde bioloog Rupert Sheldrake, die bekend of berucht werd met zijn theorie van de 'morfogenetische velden'. De zoon heeft de fantasie en de originaliteit van zijn vader geërfd, maar gelukkig niet de pseudo-wetenschappelijke ideeën.

Jan Stam